ProefPakket

Groep 7&8

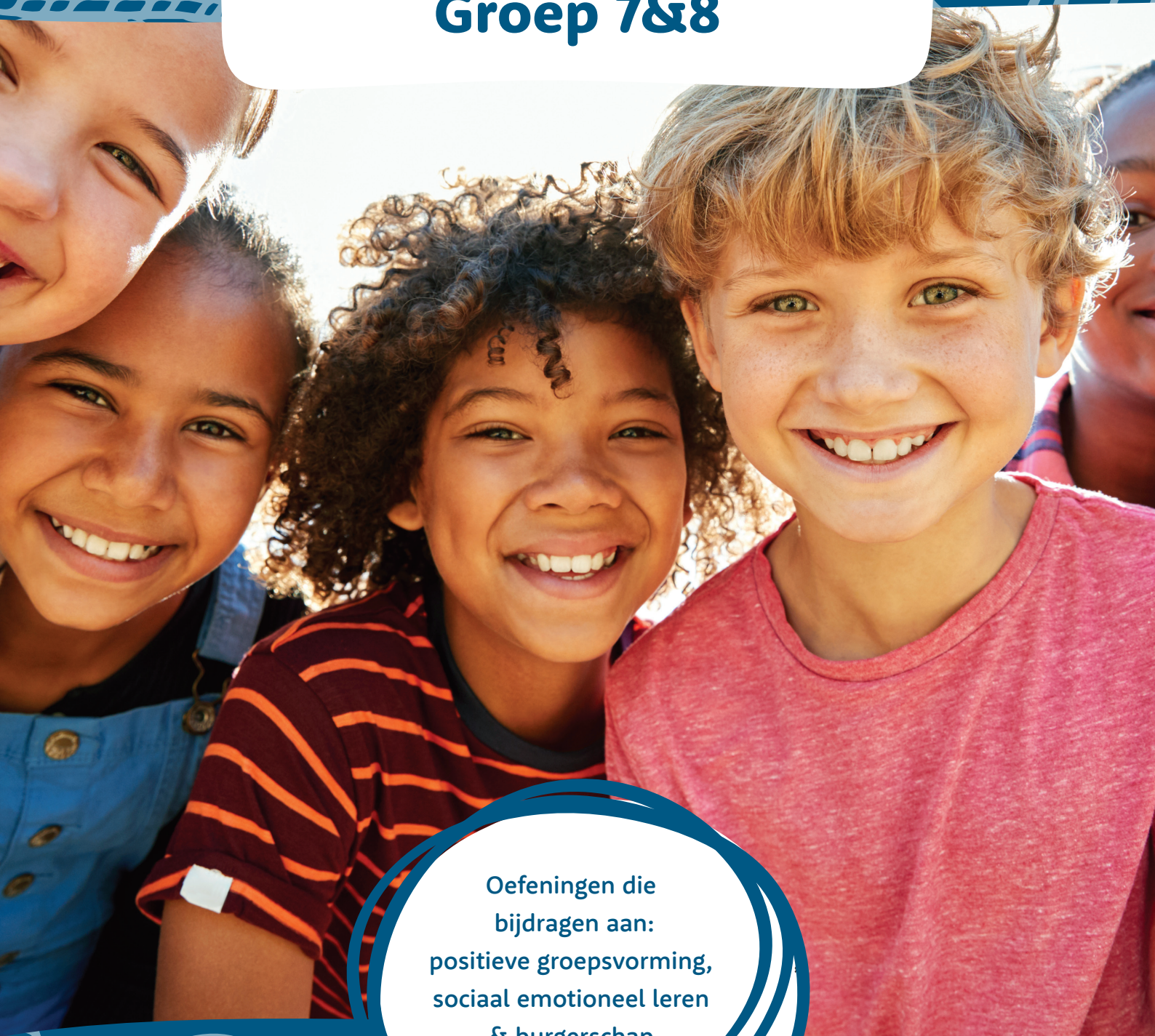

Oefeningen die
bijdragen aan:
positieve groepsvorming,
sociaal emotioneel leren
& burgerschap

Werkwijze proefpakket

Werken vanuit de bedoeling

In de lesmappen zijn de thema's opgedeeld in kleinere subthema's (A t/m E) met daarin verschillende oefeningen. Dit proefpakket is opgebouwd uit verschillende subthema's. Zo kun je onderdelen uitproberen uit:

> Thema 1 Wie zijn wij?

> Thema 2 De groep centraal

> Thema 4 Verschillend en toch gelijk

> Thema 8 We helpen elkaar

De oefeningen, die vooral preventief zijn, worden wekelijks ingepland. Je kunt afwijken van de planning om in te spelen op de behoeften van je groep door bepaalde oefeningen flexibel in te zetten. Bijvoorbeeld om actuele problemen aan te pakken. Flexibel inzetten vervangt echter niet de structurele preventie: de preventieve lessen blijven altijd de basis. Elk onderdeel (A t/m E) heeft één of meerdere doelen. Je kiest zelf welke oefeningen je gebruikt om deze doelen te bereiken. De oefeningen stimuleren kinderen om na te denken over sociale interacties en hun eigen rol daarin. De doelen zijn geformuleerd als ik-doelen of wij-doelen in drie categorieën.

> ik weet / wij weten (kennis)

> ik kan / wij kunnen (vaardigheden)

> ik doe / wij doen (vaardigheden en houding)

a Emoties

DOELEN

> Ik kan onder woorden brengen hoe en waar ik verschillende emoties voel

> Ik kan verschillende emoties onderscheiden bij anderen

OEFENINGEN

- 3.1 Inchecken
- 3.2 Hoe voelt het?
- 3.3 Verschillende emoties in verschillende situaties

b Communicatie

DOELEN

> Ik weet wat communicatie is

> Ik ken verschillende vormen van communicatie

OEFENINGEN

- 3.7 Je kunt niet niet communiceren
- 3.8 Praten zonder woorden
- 3.9 Online interesses

Tijdens het lesgeven is er ruimte voor je eigen professionele inbreng. Ken je zelf leuke oefeningen waarmee dezelfde doelen worden behaald, zet deze dan gerust in. Op deze manier is er voor iedereen ruimte voor eigen inbreng en je eigen professionaliteit. Tips bij het uitvoeren van de oefeningen:

- Vertel de kinderen welke (gedrags)verwachtingen je hebt.
- Activeer voorkennis van de kinderen (uit eerdere oefeningen of praktijksituaties).
- Moedig kinderen aan om vanuit die voorkennis na te denken over de verbanden tussen de verschillende onderwerpen.
- Reik geen kant-en-klare antwoorden aan, maar moedig dialoog en samenwerking aan.

Breng het geleerde in de praktijk

Tot slot is het belangrijk dat de geleerde vaardigheden ook buiten de klas worden toegepast. Dit gebeurt in drie stappen:

Stap 1 Eerst worden de vaardigheden geoefend in een oefening.

Stap 2 Vervolgens worden ze geïntegreerd in andere lessen en schoolactiviteiten.

Stap 3 Uiteindelijk worden kinderen gestimuleerd om ze ook in hun vrije tijd en in alledaagse situaties toe te passen. De rol van de leerkracht is hierbij cruciaal: door kinderen actief feedback te geven en hun positieve gedrag te benoemen, wordt hun zelfvertrouwen versterkt en wordt het belang van sociale verantwoordelijkheid onderstreept.

Regels en afspraken zichtbaar maken en bespreken

Een belangrijk onderdeel van de thema's zijn de themaregels. De regels komen voort uit de verschillende thema's die je behandelt en zijn verzameld op regelposters. De regelposter voor groep 5 t/m 8 zie je hieronder. Naast de themaregels maak je samen met de kinderen ook groepsafspraken over gewenst gedrag en positieve groepsnormen. Gedurende het schooljaar bekijk je per themaregel of deze goed wordt afgedekt door jullie groeps-afspraken. Wat werkt er goed? Moeten er nog nieuwe afspraken worden gemaakt? Of moeten er afspraken worden herzien?

Groepsgesprekken

Naast het uitvoeren van de oefeningen uit de thema's voer je met kinderen wekelijkse groepsgesprekken over hoe het gaat in de groep. Het voeren van groepsgesprekken is een essentieel onderdeel van het preventieve lesprogramma. In de gesprekken bespreek je actualiteiten en de algemene sfeer in de groep. Het is ook mogelijk om thema-inhoud te behandelen in het groepsgesprek. Om die koppeling expliciet te kunnen maken vind je in elk thema een oefening over het groepsgesprek. Deze oefening staat bij de verdieping (E) en bevat zes gesprekskaartjes per thema om te behandelen. Ook zorg je dat de gespreksregels centraal staan bij het voeren van groepsgesprekken. Zo zorg je ervoor dat je zowel de thema's als de manier van communiceren integreert in je dagelijkse handelen.

Achterin de lesmap vind je meer informatie over het voeren van groepsgesprekken. We geven je nu alvast een paar concrete tips:

> Schep een vertrouwde sfeer waarin iedereen vrijuit gedachten mag uiten.

> Stel vragen en vraag door.

> Stimuleer kinderen om eigen ervaringen te delen. Help ze bij het verwoorden van gevoelens en wensen.

> Help kinderen om zich in te leven in de gevoelens van anderen.

> Creëer inzicht in en respect voor verschillen.

> Moedig kinderen aan om eerst zelf na te denken en geef ze hiervoor de tijd.

Proef pakket

Groep 7&8

OVERZICHT DOELEN MET BIJBEHORENDE OEFENINGEN

1b Overeenkomsten en verschillen

DOELEN

- Ik weet wat karaktereigenschappen zijn
- Ik kan benoemen welke eigenschappen ik heb
- Wij weten dat iedereen verschillend en toch gelijkwaardig is

OEFENINGEN

- 1.6 Dit past bij mij! Karaktereigenschappen
- 1.7 Iedereen gelijkwaardig
- 1.8 Wie is het?

2a De groep

DOELEN

- Ik weet wat een groep is en bij welke groepen ik hoor
- Ik weet dat er overeenkomsten en verschillen zijn binnen een groep en tussen verschillende groepen
- Wij weten dat iedereen zichzelf mag zijn in een groep
- Wij zoeken de verbinding op met anderen binnen en buiten onze groep

OEFENINGEN

- 2.1 Onze groep: de klassenatlas
- 2.2 Helemaal jezelf
- 2.3 Raakvlakken
- 2.4 Hoe zitten verschillende groepen in elkaar?
- 2.5 Online een fijne groep: THINK

BIJLAGEN BIJ DIT THEMA

Bijlage 1.6 Lijst met eigenschappen
Bijlage 2.1 Mijn familieverhaal
Bijlage 2.3 Venndiagram
Bijlage 4.8 Wat is je eerste indruk?
Bijlage 4.9 Voorbeeldsituaties
Bijlage 8.9a Drie kaartjes vormen een probleem
Bijlage 8.9b Manieren om te helpen
Bijlage 8.11 Bouwplaten
Bijlage 8.12 Stappenplan tekenen
Bijlage 8.13 Themaregel

THEMAREGEL

We helpen elkaar

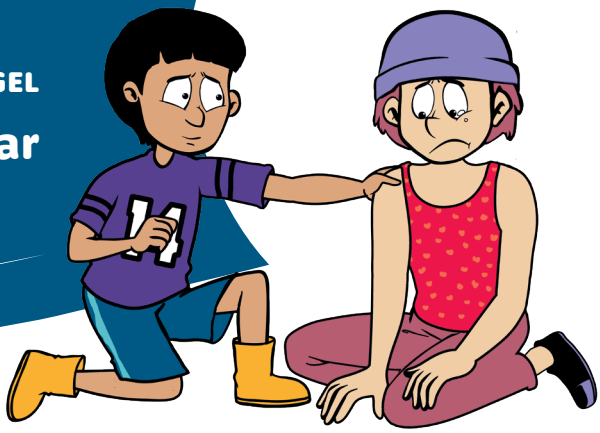

4b Vooroordelen

DOELEN

- Wij weten dat iedereen vooroordelen heeft
- Wij leren vooroordelen herkennen
- Wij leren verschillende perspectieven in te nemen

OEFENINGEN

- 4.7 Twee kanten van de medaille
- 4.8 Eerste indruk
- 4.9 Reageren op een vooroordeel

8c Oplossingen

DOELEN

- Wij kunnen samen tot een oplossing komen
- Wij kunnen verschillende oplossingen bedenken om iemand te helpen
- Ik herken de reacties: vechten, vluchten en bevriezen en weet hoe ik met deze reactie om kan gaan

OEFENINGEN

- 8.8 Eén stap vooruit
- 8.9 Drie kaartjes vormen een probleem
- 8.10 Vechten, vluchten, bevriezen

8d We helpen elkaar

DOELEN

- Ik weet dat het vaak makkelijker is om een situatie stap voor stap op te lossen
- Wij helpen elkaar

OEFENINGEN

- 8.11 Blind bouwen
- 8.12 Olifant tekenen
- 8.13 Themaregel: we helpen elkaar

1b Overeenkomsten en verschillen

DOELEN
> Ik weet wat karaktereigenschappen zijn
> Ik kan benoemen welke eigenschappen ik heb
> Wij weten dat iedereen verschillend en toch gelijkwaardig is

1.6 Dit past bij mij! Karaktereigenschappen

15 MIN

Benodigdheden

> **Bijlage 1.6** Lijst met eigenschappen

Tijdens deze oefening leren kinderen meer over hun eigenschappen en die van de ander. Hang in de klas een aantal vellen papier op. Zorg dat op elk papier één karaktereigenschap staat. Kies uit de eigenschappen in bijlage 1.6 of gebruik een eigen set met eigenschappen. Laat een paar vellen leeg en vraag de kinderen om nog een aantal eigenschappen te verzinnen.

Iedereen is verschillend. Niet alleen aan de buitenkant, maar ook aan de binnenkant. Een onderdeel van je binnen-kant is je karakter. Je karakter is iets wat jou kenmerkt. Het zijn je eigenschappen. Om ons heen zien we verschillende eigenschappen hangen. Welke karaktereigenschappen heb jij allemaal? Schrijf daar je naam op.

Geef alle kinderen de tijd om langs de eigenschappen te lopen. Bespreek het resultaat klassikaal.

> *Hoe vond je het om eigenschappen te kiezen die goed bij jou passen?*
  - *Wat vond je moeilijk? Wat vond je makkelijk?*
> *Waren er eigenschappen waarover je twijfelde?*
> *Wat zijn opvallende dingen die je ziet?*
  - *Zijn er bepaalde eigenschappen waar veel of weinig namen staan?*
  - *Wat zouden we daar mee kunnen doen?*
> *Zijn er eigenschappen waar voornamelijk meisjes of voornamelijk jongens hun naam hebben opgeschreven?*
  > *Wat zegt dat?*

Het is goed om nadruk te leggen op het feit dat gedrag of kenmerken niet perse bij een bepaald gender horen, ook al wordt dat traditioneel vaak wel zo gezien. Het is belangrijk dat de kinderen geen drempel voelen om zichzelf te kunnen zijn. Bespreek dit expliciet met de kinderen.

Dat bepaalde karaktereigenschappen vaker voorkomen bij jongens of bij meisjes wil niet zeggen dat ze ook beter passen bij een jongen of een meisje. Het is juist leuk dat er verschillen bestaan, het maakt je uniek! Soms is het spannend om iets unieks te laten zien of vertellen, maar wanneer je dat durft zal je merken dat je niet de enige bent. Iedereen heeft iets unieks! Als jij ergens goed in bent, kan je een ander iets leren. Ook jij kan weer iets anders van je klasgenoten leren.

1.7 Iedereen gelijkwaardig

20 MIN

Tijdens deze oefening leren kinderen dat iedereen verschillend is en toch gelijk.

Speel je wel eens tikkertje? Het is leuk dat er tikker(s) en lopers zijn. Hoe zou het zijn als iedereen de tikker was? Of als iedereen de loper was? Is het spel dan nog leuk?

Net als bij een spel is het ook in de klas, op school, thuis of op de sportclub leuk als mensen zich verschillend gedragen. Door die verschillen zijn we niet gelijk. Maar we zijn wel gelijkwaardig!

Soms is het even lastig dat iemand zich anders gedraagt dan jij wilt. Als je zo'n moment hebt, denk dan even aan het spelen van tikkertje; we moeten ook niet allemaal hetzelfde zijn. Dan zijn de verschillen alweer een stuk minder lastig.

Er zijn veel meer metaforen om het nut en plezier van verschillen duidelijk te maken. Bijvoorbeeld een kapitein op een schip (daar wil je er niet meer dan één van) of een groep hele goede denkers terwijl er ook iets met die ideeën gedaan moet worden! Een groep ganzen vliegt in een v-vorm. Daarbij wisselend steeds degene die vooraan vliegt. Of wat dacht je van een orkest? Om een mooi muziekstuk te maken heb je verschillende instrumenten nodig. We hebben elkaar allemaal nodig.

Tip

Denk eens terug aan de oefening 1.6 Dit past bij mij! Karaktereigenschappen. Welke karaktereigenschappen waren er? Welke overeenkomsten en verschillen waren er? Op welke manier kunnen jullie die overeenkomsten en verschillen benutten?

1.8 Wie is het?

20 MIN

Tijdens deze oefening leren kinderen elkaar beter kennen. Pak de woorden die de kinderen over zichzelf hebben opgeschreven bij de oefening 1.1 Stel jezelf voor van 60 naar 1 er nog eens bij.

Ik lees zometeen een woord op. Jullie gaan bij de klasgenoot staan waar je dit woord bij vindt passen.

Wat gebeurt er in de klas? Zijn er meerdere kinderen die uitgekozen worden? Was het makkelijk of moeilijk te raden? Wat zegt dat?

Weten de kinderen nog van zichzelf welk woord ze hadden opgeschreven? Zouden ze dit woord nu nog steeds kiezen?

Experiment voor thuis

Geef ieder gezinslid drie briefjes. Iedereen schrijft drie feiten over zichzelf (elk op een apart briefje). Probeer feiten op te schrijven waarvan je denkt dat (bijna) niemand in je gezin dit weet. Doe ze in een kom. Om de beurt pakt iemand een briefje en probeert te raden bij wie dit feitje hoort.

Iedereen kan iets doen voor een ander!

Verwerking

B

> Je goede eigenschappen zijn als superkrachten. Teken jezelf als held en zet jouw superkrachten erbij. Bedenk dan een superheldennaam die bij jou past.

> Schrijf een gedicht over jouw eigenschappen.

T is it TRUE?
H is it HELPFUL?
I is it INSPIRING?
N is it NECESSARY?
K is it KIND?

a De groep

DOELEN

- Ik weet wat een groep is en bij welke groepen ik hoor
- Ik weet dat er overeenkomsten en verschillen zijn binnen een groep en tussen verschillende groepen
- Wij weten dat iedereen zichzelf mag zijn in een groep
- Wij zoeken de verbinding op met anderen binnen en buiten onze groep

2.1 Onze groep: de klassenatlas

45 MIN

Benodigdheden

- **Bijlage 2.1** Mijn familieverhaal

Tijdens deze oefening gaan kinderen op zoek naar hun eigen achtergrond en leren ze de achtergrond van hun klasgenoten beter kennen.

Tip

Geef voorafgaand aan de oefening de opdracht in bijlage 2.1 mee. Houd rekening met kinderen die geen biologische familie meer hebben of niet weten wie ze zijn. Bepaal of en hoe ze deze opdracht willen doen. Ze kunnen bijvoorbeeld de achtergrond van hun stiefgezin uitzoeken of algemene informatie over de regio waar ze vandaan komen opzoeken. Het is hierbij het beste om aan te sluiten bij de voorkeur van het kind zelf.

Wij zijn samen een groep. Wat maakt ons een groep? Wat maakt onze groep uniek?

Binnen onze groep zijn er ook verschillen. Er kunnen allerlei soorten verschillen zijn. Vandaag gaan we op zoek naar onze achtergrond. Dat betekent daar waar je vandaan komt en welke verhalen daarbij horen.

Alle kinderen in deze klas wonen in dezelfde stad of regio, maar zijn jullie daar ook allemaal geboren en heb je hier altijd al gewoond? Hoe zit het eigenlijk met je ouders? Waar komen je overgrootouders vandaan? Iedereen heeft thuis uitgezocht waar ze vandaan komen. Daarmee creëren we uiteindelijk onze eigen klassenatlas!

Maak willekeurig tweetallen. *Bespreek je eigen afkomst. Vertel om de beurt over het ingevulde blad.* Na een paar minuten wisselen de kinderen en vertelt de ander over de eigen achtergrond.

Hoe was het om meer over je eigen familie te weten te komen en verhalen uit te wisselen met je klasgenoten? Heb je verrassende of nieuwe dingen gehoord? Waar ben je achter gekomen? Wat valt er op? Komt iedereen uit hetzelfde land of regio?

Projecteer de wereldkaart of hang een wereldkaart op. Laat de kinderen de landen noemen waar zij, hun ouders of overgrootouders zijn geboren. Zet stippen of plak plakkertjes op de goede plekken. Kies verschillende kleuren, bijvoorbeeld:

- **Rood** voor kinderen zelf
- **Blauw** voor hun ouders
- **Groen** voor hun grootouders
- **Geel** voor hun overgrootouders

Maak de oefening interactief door verder te vragen. Stel vragen over de landen, de regio's en de steden. Wat weten de kinderen hierover? Kennen ze eventuele tradities en culturen? Je kunt deze oefening herhalen met de kaart van Nederland. Doe dit op dezelfde manier met de kleuren voor de generaties. Hoe verdeeld zijn de familieleden binnen Nederland? Bespreek de kaarten met de kinderen.

- *Wat zien we qua spreiding van de stippen?*
  - *Wat zijn de grootste afstanden?*
  - *Wie horen er bij die stippen?*
  - *Verschilt het per generatie?*
- *Wie hebben er voorouders uit dezelfde streek, land of werelddeel? Had je dat verwacht?*
- *Zegt een verschil in afkomst ook iets over verschil in gewoontes en overtuigingen?*
  - *Merk jij weleens dat jouw afkomst, jouw gewoontes of mening over iets beïnvloedt? Hoe voelt dat? Wat doe je dan?*

2.2 Helemaal jezelf

20 MIN

Het doel van deze oefening is dat kinderen van elkaar ontdekken welke plekken belangrijk zijn en dat dit niet voor iedereen hetzelfde is.

De kinderen schrijven vijf plekken op die belangrijk voor ze zijn. Dit wordt in een binnen- en buitenkring kort uitgewisseld. Vertel aan de kinderen welke plekken dit voor jou zijn. Op welke manier maken deze plekken deel uit van wie jij bent?

Iedereen heeft plekken waar ze zich thuis voelen of plekken die speciaal voor hen zijn. Die plekken verschillen voor ons allemaal. Denk eens na over de plekken waar jij jezelf fijn voelt. Denk aan plekken waar je veel en graag komt of die betekenis hebben voor jou en je familie. Denk zowel groot (werelddelen, landen, steden) als klein: plekken waar je graag komt, bij familie of anderen, buiten, bij sport of andere hobby's.

Onderstaande vragen kunnen de kinderen op weg helpen.

- *Waar ben je geboren? Waar ben je opgegroeid en waar woon je nu?*
- *Hoe zit dat met je familie?*
- *Waar ben je het liefst? Waar voel jij je thuis?*
- *Waar kom je vaak? Waarom is dat?*

Maak een binnen- en buitenkring waarbij de kinderen tegenover elkaar staan. Elke minuut (of twee minuten als er meer tijd is) draait de buitenkring een of twee plekken door.

- *Welke vijf plekken heb je opgeschreven en waarom?*
- *Op welke plek voel jij je het meeste thuis?*
- *Zijn er overeenkomsten tussen die plekken?*

Sluit klassikaal af. *Heb je dingen gehoord die je nog niet wist? Wat viel je op? Had je weleens eerder nagedacht over welke plekken voor jou belangrijk zijn en waarom?*

2.3 Raakvlakken

30 MIN

Benodigdheden

> **Bijlage 2.3** Venn-diagram
> Hoepels

Het doel van deze oefening is kennismaken, waarbij de kinderen overeenkomsten en verschillen tussen elkaar ontdekken. Deze oefening start klassikaal en gaat verder in tweetallen. Bedenk van tevoren de tweetallen. Zet kinderen bij elkaar met verschillende interesses en achtergronden. Gebruik daarvoor bijvoorbeeld de opbrengsten van oefening 2.1 Onze groep: de klassenatlas, 2.2 Helemaal jezelf, of oefening 1.6 Dit past bij mij! Karaktereigenschappen, of andere eigen bevindingen.

Leg een aantal hoepels op de grond.

Trek zo allemaal je linkerschoen uit. Jullie gaan zo je schoenen sorteren in deze hoepels. Hoe jullie dat doen, is aan jullie. Lukt het om elke schoen in een hoepel te krijgen?

Laat de kinderen hun schoenen sorteren in de hoepels. Als het goed is zullen er vanzelf 'problemen' ontstaan. Een bepaalde schoen heeft bijvoorbeeld een rits en veters. Of een schoen is blauw, maar ook een sneaker. Hoe gaan de kinderen hiermee op? Je kunt hier al richting het venn-diagram gaan, door twee hoepels een stuk over elkaar te schuiven. Schoenen met twee eigenschappen kunnen dan in het overlappende deel.

Jullie schoenen hebben overeenkomsten en verschillen. Dat past niet altijd in aparte hokjes. Er is overlap. Dat kun je hier in de hoepels heel handig zien.

Niet alleen jullie schoenen, ook jullie zelf hebben overeenkomsten en verschillen. Je krijgt van mij een venn-diagram (zie bijlage 2.3)*. Het zijn twee cirkels die deels overlappen. Jullie schrijven elk in een cirkel je naam en dingen die je bij jezelf vindt passen. Denk bijvoorbeeld aan je eigenschappen, je achtergrond en de dingen en plekken die goed bij je passen. Jullie gaan ook op zoek naar zoveel mogelijk overeenkomsten tussen jullie twee. Die schrijf je op in het deel van de cirkels dat elkaar overlapt. Tot hoeveel overeenkomsten kunnen jullie komen?*

Lukt het de kinderen niet om zelf dingen te verzinnen? Geef ze dan de volgende richtvragen mee voor positieve eigenschappen:

> Wanneer was je voor het laatst heel trots op jezelf?
> Wat doe je als je aardig bent voor een ander?
> Wanneer deed je iets waarvan je niet wist dat je het durfde?
> Welke kwaliteit zou je willen hebben?

Hoewel alle kinderen van elkaar verschillen, hebben ze ook veel gemeen. *Klaar? Kijk dan nog eens goed naar jullie eigen cirkels. Wat zijn de verschillen tussen jullie? Zijn daar nog overeenkomsten in te vinden? (Zitten jullie bijvoorbeeld allebei op een sport?)*

Wat leren we door deze oefening? Als het goed is, merken we door deze oefening dat er verschillen zijn, maar dat we ook veel dingen delen met anderen. Iemand (van een andere groep) kan heel anders lijken, maar als je goed kijkt zie je dat er ook overeenkomsten zijn.

Stel de kinderen de volgende verdiepende vragen om tot de bovenstaande conclusie te komen.

> *Wat is het voordeel van verschillen in de groep?*
> *Wat is het voordeel van overeenkomsten in de groep?*
> *- Is het één beter dan het ander?*
> *Welk verschil van de ander zou je graag willen hebben?*
> *Wat zou er gebeuren als iedereen alleen maar overeenkomsten zou hebben?*

2.4 Hoe zitten verschillende groepen in elkaar?

20 MIN

Tijdens deze oefening leren kinderen dat er verschillende groepen bestaan en dat zij zelf deel uitmaken van meerdere groepen.

Bespreek de verschillende groepen waarvan de kinderen deel uitmaken. Zoek de verdieping op door te praten over verschillen en overeenkomsten binnen en tussen groepen. Besteed daarbij ook speciaal aandacht aan de overeenkomsten tussen verschillende groepen. Deze blijven vaak onderbelicht, terwijl daar juist de verbinding met elkaar te vinden is!

We hebben allemaal een gezin en een familie. Daar maken we deel van uit. Je bent ook onderdeel van andere groepen. Teken in je doe- en denkschrift een cirkel voor elke groep waar je deel van uitmaakt. Als de groep klein is, dan maak je een kleine cirkel. Als het een grotere groep is, dan maak je een grotere cirkel. In het midden van de cirkel schrijf je voor deze groep een naam op. Zitten groepsleden in meerdere groepen, dan kun je de cirkels laten overlappen.

Voorbeelden van groepen kunnen zijn:

- Schoolklas
- Sportteam
- Kinderen met dezelfde hobby
- Kinderen uit dezelfde straat (of buurt)
- Game community
- Online groepen

Schrijf per groep op waar de groepsleden overeenkomsten hebben. Als je bijvoorbeeld in een volleybalteam zit dan houden jullie waarschijnlijk allemaal van volleybal.

Verdeel de klas in groepjes (zie willekeurig groepjes maken aan het begin van deze lesmap).

Kijk eens naar alle verschillende groepen die jullie hebben opgeschreven. Het is duidelijk dat ze van elkaar verschillen op bepaalde vlakken. Maar probeer nu eens zo veel mogelijk overeenkomsten tussen de groepen te verzinnen. Mensen in een volleybalteam en mensen in een voetbalteam houden bijvoorbeeld allemaal van sporten of bewegen! Kinderen uit je straat houden net zoals de kinderen bij jou in de klas van plezier hebben. Er zijn veel verschillende religies, maar de meeste religies gaan ervan uit dat er meer is dan wij nu kunnen zien. Daarin zijn ze hetzelfde. Hoeveel overeenkomsten tussen de groepen kun je vinden?

Als de kinderen hun groepen uitgewisseld hebben, kun je de bevindingen klassikaal bespreken en bespreken hoe het zoeken naar overeenkomsten binnen groepen en tussen groepen bij kan dragen aan een fijne sfeer.

goed om te onthouden

Als je goed nadenkt kun je eindeloos veel overeenkomsten tussen alle mensen op de wereld verzinnen. Iedereen wil bijvoorbeeld veilig zijn. Dus ondanks al onze verschillen, zijn we wel gelijk. Soms lijken alle verschillen een reden om te denken dat we elkaar niet kunnen begrijpen, maar als je even de tijd neemt zul je zien dat je meer hetzelfde bent dan in eerste instantie lijkt.

Zorg dat de kinderen hun antwoorden bewaren. Deze kunnen ze gebruiken bij *oefening 2.5 Samen een fijne groep: THINK*

2.5 Samen een fijne groep: THINK

45 MIN

In deze oefening wordt aandacht besteed aan de verschillen tussen online en offline. Online zorgt een like dat de mensen in je netwerk het bericht sneller te zien krijgen. Iets liken is daarom een vorm van delen. Ook screenshots van berichten of grappige memes en stickers zijn snel doorgestuurd. Kinderen zien daar de lol van in, maar zijn niet altijd kritisch voordat ze iets doorsturen. Hierover nadenken is een waardevolle vaardigheid op sociale media. Bekijk met de kinderen de afbeelding hiernaast en bedenk voorbeelden waar niet of wel over nagedacht is online.

Offline en online deel je van alles met elkaar. Of het nu een leuke post is of het laatste nieuwtje rondom een hobby van je: niet alles dat wordt gedeeld, is altijd leuk. Wel of niet iets een like geven of delen? Wel of niet een verhaal doorvertellen? Hoe maak je daar nu een goede beslissing in? Een handig ezelsbruggetje is THINK!

Is wat je van plan bent te vertellen waar? Hoe zeker ben je daarvan? Helpt het iets of iemand wanneer je dit doorvertelt? Raak je erdoor geïnspireerd? Is het belangrijk of nodig dat dit wordt verteld? Is het aardig?

Kun je op meerdere van deze vragen ja beantwoorden? Vertel het door, like en deel het! Moet je (voornamelijk) 'nee' beantwoorden op deze vragen? Dan is de kans groot dat dit niet iets is dat je zou moeten delen of liken. Denk zelf goed na!

Krijg jij over iemand in de klas een roddel te horen of online te zien? Denk er eens over na. Je komt er waarschijnlijk achter dat deze niet het delen waard is. Waar zou diegene waarover geroddeld wordt wel mee geholpen zijn? Kun jij het verschil maken?

Kijk nog eens met de kinderen terug naar wat ze hebben opgeschreven bij *2.4 Hoe zitten verschillende groepen in elkaar?* Van welke online groepen maken ze online deel uit?

- In hoeverre denken de groepsleden na over wat ze delen en posten (THINK)?
- Wat kan jij doen om deze groep meer 'THINK' te maken?

In plaats van het Engelse THINK, kun je ook gaan voor het Nederlandse 'Denk Na' (D= Doet het ertoe?, E = Is het Eerlijk, N = Is het nodig?, K = Klopt het?, N = Is het netjes?, A = Is het aardig?)

Experiment voor thuis

Kijk eens samen met je gezin naar het laatste bericht dan ieder van jullie op social media heeft geplaatst? Voldoet het aan de voorwaarden van 'Denk Na' of ' THINK'?

Iedereen hoort erbij!

Verwerking

A

- Bedenk in groepjes een toneelstukje waarin je anderen als groep probeert over te halen. Twee van jullie spelen het toneelstuk en de anderen bepalen of ze zich over laten halen of niet.
- Bedenk openingszinnen die je kunnen helpen om je aan te sluiten bij een groep. Bijvoorbeeld: “Hoi, wat zijn jullie aan het doen?”
- Maak een groepspaspoort. Wie zitten er in de groep, wat is typisch voor jullie groep? Uit welke landen/plaatsen komen de kinderen uit jullie groep?

b Vooroordelen

DOELEN
> Wij weten dat iedereen vooroordelen heeft
> Wij leren vooroordelen herkennen
> Wij leren verschillende perspectieven in te nemen

4.7 Twee kanten van dezelfde medaille

20 MIN

Tijdens deze oefening leren kinderen om een standpunt van twee kanten te bekijken.

Een vooroordeel ontstaat vaak, omdat je te weinig over die ander weet. Het is dan ook belangrijk dat je leert kijken vanuit het perspectief van die persoon. Dat gaan we vandaag oefenen.

Verdeel de klas in groepjes van vier en geef ze allemaal een van de onderstaande stellingen. Zorg dat elke stelling twee keer uitgedeeld wordt. De groepen met dezelfde stelling gaan later samen in debat.

> Elk jaar een nieuwe kerstboom kopen is geen enkel probleem.
> Het is beter voor de wereld als iedereen minder vlees eet.
> Als je het suikerfeest viert, moet je daarvoor een extra vrije dag krijgen.
> Als je ergens een mening over hebt, mag je die altijd laten horen, omdat je vrijheid van meningsuiting hebt.
> Online moet je altijd je echte naam en dus geen anoniem account gebruiken.
> Als iemand iets zegt dat discriminerend is, moet je daar direct iets van zeggen.

Let op

Denk eraan om bij deze oefening de gespreks-regels toe te passen.

Iedere groep krijgt een stelling. Bedenk samen twee argumenten voor de stelling en twee argumenten tegen. Jullie gaan straks in debat met een andere groep, maar jullie weten nu nog niet of jullie voor of tegen zijn.

Vraag de twee groepen met dezelfde stelling voor de klas. Geef aan welke groep voor en welke groep tegen is.

Bespreek dit na:

> *Hoe was het om zowel argumenten voor als tegen te bedenken?*
> *Was het moeilijk om argumenten te geven waar je het eigenlijk niet mee eens was?*
> *Wat heeft deze oefening met vooroordelen te maken?*

4.8 Eerste indruk?

15 MIN

Benodigdheden

> **Bijlage 4.8** Wat is je eerste indruk?

Tijdens deze oefening ervaren kinderen dat hun eerste indruk niet altijd klopt.

Laat de kinderen één voor één de afbeeldingen uit bijlage 4.8 zien. Laat ze in hun doe- en denkschrift opschrijven wat ze denken over deze persoon. Hoe zouden ze deze persoon omschrijven? Welke associaties leggen ze?

Daarna draai je de bijlagen één voor één om. De kinderen zien een tweede afbeelding waarop dezelfde personen te zien zijn, maar in een andere outfit. Laat de kinderen hun eerste indruk vergelijken met hun nieuwe indruk. Wat is er veranderd? Hoe komt dat?

Bespreek vervolgens wat de kinderen hiervan leren.

goed om te onthouden

Een eerste indruk zegt niet altijd iets over wie iemand echt is. Juist als je iemand niet goed kent, ontstaan er snel (voor)oordelen. Daarom is het belangrijk dat je het hele verhaal kent, voordat je iets over iemand zegt of denkt. Als je merkt dat je een oordeel vormt, kun je jezelf afvragen: Hoe goed ken ik die persoon? Welke vragen zou ik willen stellen? En hoe zou ik het vinden als iemand meteen een oordeel over mij had?

4.9 Reageren op een vooroordeel

15 MIN

Benodigdheden

> **Bijlage 4.9** Voorbeeldsituaties

Tijdens deze oefening leren kinderen dat hokjesdenken kan leiden tot vooroordelen en buitensluiten. Ze leren vervolgens hoe ze kunnen reageren op een vooroordeel. Hang/leg van tevoren drie kaarten in de ruimte. Dit zijn de drie reacties waaruit de kinderen straks kunnen kiezen:

> Stop (dit vind ik niet oké)

> Check (ik weet wat hier mis gaat)

> Actie (ik weet wat ik kan doen)

Leg uit wat jullie gaan doen: Als mensen of groepen mensen in een bepaald hokje worden geplaatst, ontstaan vooroordelen. Wanneer de vooroordelen vaak genoemd worden, gaan mensen die als 'waarheid' zien. Dat kan leiden tot buitensluiten. Hier op school oefenen we juist om iedereen met respect te behandelen. Daarom gaan we oefenen wat je kunt doen als iemand anders een vooroordeel heeft.

Benoem één of meerdere van de algemene voorbeeld-situaties.

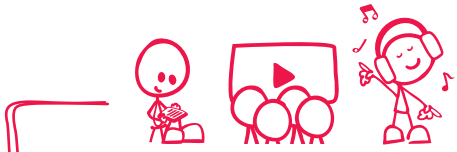

Kijk in de lees-, kijk- en luistertips van dit thema voor een goede kijktip over hokjes-denken.

Laat de kinderen kiezen voor 'stop', 'check' of 'actie'. Alle drie de keuzes zijn goed. Vraag de kinderen in de vakken 'check' of 'actie' of ze willen delen wat ze denken. Op deze manier kunnen de kinderen van en met elkaar leren. Voor het geval de kinderen de 'check' of de 'actie' nog lastig vinden, staat er voor elke voorbeeldsituatie een check en een actie uitgewerkt. Vraag de kinderen of zij de voorbeeldactie zouden uitvoeren in een echte situatie en of ze nog alternatieven hebben.

Zorg dat je ook inspeelt op wat er leeft onder de kinderen. Vooroordelen kunnen ook te maken hebben met discriminatie en in het bijzonder racisme. Het is goed om daar aandacht aan te besteden.

> *Welke vooroordelen ken je nog meer?*

> *Hoe kwam je erachter dat ze niet waar zijn?*

> *Kennen jullie nog voorbeelden over hoe je hier mee om kunt gaan?*

8C Oplossingen

DOELEN
> Wij kunnen samen tot een oplossing komen
> Wij kunnen verschillende oplossingen bedenken om iemand te helpen
> Ik herken de reacties: vechten, vluchten en bevriezen en weet hoe ik met deze reactie om kan gaan

15 MIN

8.8 Eén stap vooruit

Benodigdheden

> Grote open ruimte (leeg klaslokaal, gymzaal)

Tijdens deze oefening ervaren kinderen dat je een lastige situatie niet altijd in één keer op kan lossen.

Bij het helpen van iemand is het belangrijk om ervoor te zorgen dat je steeds één stap vooruit zet. Je kan niet altijd elke situatie meteen oplossen. Toch helpt het bijvoorbeeld al als je tegen iemand zegt: 'Dat heb je goed gedaan.' of 'Dat was echt heel vervelend.' Je kan ook iemand een knuffel of een duim omhoog geven. Iedereen is dus in staat om één stap in de richting van een oplossing te zetten door je eigen gedrag (een beetje) te veranderen.

Stel je voor, je staat aan de ene kant van het lokaal. Je krijgt de opdracht om naar de andere kant van het lokaal te gaan. Kan dat in één stap? Dit kan niet in één keer, jij kan namelijk niet vliegen of springen. Door elke keer één stap vooruit te zetten kom je uiteindelijk aan de overkant van het lokaal.

Laat de kinderen allemaal in een lange rij schouder aan schouder staan. Zorg dat er ruimte is om naar voren te stappen van de ene kant naar de andere kant van de ruimte. Mocht de groep te groot zijn, maak dan twee groepen en laat de ene groep eerst observeren. Wissel daarna de rollen om.

Jullie moeten er samen voor zorgen dat jullie naar de overkant van de ruimte lopen. Elke keer moeten jullie precies tegelijkertijd een stap naar voren doen. Help elkaar om te zorgen dat jullie samen de overkant bereiken. Als ik zie dat de rij niet in een mooie lijn naar voren stapt, dan beginnen we opnieuw. Maak de oefening elke keer een stapje moeilijker. Geef eerst aan dat ze niet meer mogen praten (gebaren). Laat vervolgens de kinderen ook hun ogen sluiten.

Bespreek de oefening na: *Waardoor ging het goed/minder goed? Hoe hebben jullie ervoor gezorgd dat jullie in een mooie lijn bleven? Wat kun je doen om elkaar nog beter te helpen?*

Het zetten van één klein stapje vooruit, als je iets wil oplossen, kan heel onzinnig voelen. Maar uiteindelijk zorgt dat ene kleine stapje er wel voor dat je bij je einddoel komt. Om dat ene kleine stapje te kunnen zetten, is het fijn om elkaar te helpen, dat heb je ook kunnen merken in de oefening.

8.9 Drie kaartjes vormen een probleem

20 MIN

Benodigdheden

> **Bijlage 8.9a** Drie kaartjes vormen een probleem
> **Bijlage 8.9b** Manieren om te helpen

Tijdens deze oefening bedenken kinderen verschillende oplossingen voor situaties waarin gepest wordt en proberen ze deze uit.

Leg drie stapels kaartjes klaar uit bijlage 8.9a: 'Door wie wordt er gepest?', 'Wie wordt er gepest?' en 'Hoe wordt er gepest?'. Trek uit elke stapel één kaartje, zodat er drie kaartjes ontstaan die samen een situatie beschrijven. Samen vormen ze een klein verhaal. Bijvoorbeeld: 'Tijdens de pauze pakt een groepje van drie jongens uit groep 7 de pet van een ander kind af. Ze gooien die pet naar elkaar toe en trekken zich niets aan van het verzoek hem weer terug te geven.'

Vraag vervolgens een aantal kinderen om deze situatie uit te beelden voor de klas. Nadat de beginsituatie duidelijk zichtbaar is, voeg je stap voor stap één of meerdere kinderen toe met kaartjes uit bijlage 8.9b. Zij laten telkens zien op welke manier zij volgens het kaartje zouden helpen.

Bij deze oefening is het belangrijk dat kinderen helpen op basis van het kaartje dat ze krijgen. Sommige manieren van helpen blijken in de praktijk beter te werken dan andere, maar dat maakt in deze oefening niet uit. De kinderen kunnen niet falen; hun actie volgt simpelweg uit de opdracht op het kaartje. Als de klas zelf nog een andere manier wil laten uitproberen die niet op een kaartje staat, kan dat ook.

Tijdens het uitspelen kun je de situatie op bepaalde momenten 'bevriezen'. De scène stopt dan kort. Iedereen blijft staan in de houding van dat moment en er wordt even niets gezegd. Dit geeft kinderen de ruimte om na te denken over wat er gebeurt. De betrokkenen mogen hardop delen wat zij denken en voelen. Het kind dat de rol van de gepeste speelt kan bijvoorbeeld vertellen hoe het is om steun te krijgen, waarna je doorvraagt hoe de verdedigers de situatie ervaren. Vervolgens kun je de andere rollen aan het woord laten: hoe kijken zij naar het moment en hoe voelen zij zich?

Bespreek na afloop welke oplossing het meest effectief lijkt. *Waarmee was de gepeste het meest geholpen? Wat was lastig bij het verdedigen? Hoe voelde het om de moed te hebben om in te grijpen?*

8.10 Vechten, vluchten, bevriezen

15 MIN

Tijdens deze oefening leren kinderen dat je op verschillende manieren kan reageren op vervelende situaties.

Op het moment dat er iets gebeurt wat je niet leuk of fijn vindt, kan je daar op verschillende manieren op reageren:

- Vechten: verdedigen, boos maken, verzetten of de strijd aangaan
- Vluchten: weg gaan van de situatie, verstoppen of wegrennen
- Bevriezen: verstijven of niet kunnen bewegen of praten

Je eerste reactie is vaak iets waar je soms weinig aan kan doen, het overkomt je. *Herkennen jullie dit bij jezelf?*

Bespreek één voor één de voorbeeldsituaties hiernaast met de groep en bespreek na elk voorbeeld klassikaal de volgende vragen:

- *Hoe reageren de kinderen in deze situatie?*
- *Wat zou een klasgenoot kunnen doen om te helpen in deze situatie?*
- *Zouden deze kinderen altijd op deze manier reageren of zouden ze ook anders kunnen reageren? Wat zijn andere manieren om te reageren?*
- *Kan je iets doen aan deze reactie?*
  - Zo nee, waarom niet?
  - Zo ja, wat kan je anders doen? Hoe zouden de kinderen kunnen voorkomen dat ze op deze manier reageren?

Voorbeeldsituaties:

- Mason heeft per ongeluk het geleende potlood van de juf kapotgemaakt. Hij loopt naar de juf om het potlood terug te geven. Wanneer de juf het potlood ziet en vraagt wat er gebeurd is, weet Mason niet meer wat hij moet doen of zeggen. Hij blokkeert helemaal en lijkt wel te bevriezen.
- Noa is een rustig meisje in de klas. Ze heeft nooit ruzie. Job is de grappenmaker in de klas. Hij maakt een grapje over een ziekte. Wanneer Noa dit hoort, slaan de stoppen bij haar door. Haar oma heeft deze ziekte. Zij wordt zo boos dat ze naar Job toe rent en hem een flinke stomp geeft. Wanneer de meester dit met Noa wil uitpraten, weet ze niet waarom ze ineens zo boos werd.
- Lisa is heel verlegen. Ze probeert zo min mogelijk op te vallen in de klas. Op een dag roept Jan door de klas: "Lisa is verliefd op Joris". Lisa is dit helemaal niet. Lisa schrikt van de opmerking van Jan. Ze weet niet meer wat ze moet doen, ze wil gewoon weg. Ze rent de klas uit naar de toiletten. Ze draait de deur op slot en daar moet ze huilen.

Herkennen jullie de reacties uit de voorbeeldsituaties bij jezelf? Kun je een voorbeeld geven wanneer je ook zo'n soort reactie gaf?

Verwerking

- Schrijf over een situatie, waarin je niet wist wat je moest doen. Wat was je eerste stap? Wat gebeurde daarna?
- Schrijf in je schrift de woorden vechten, vluchten en bevriezen naast elkaar. Maak onder elk woord twee kolommen. Schrijf hierin steeds de voor- en nadelen van elke reactie op.

8d We helpen elkaar

DOELEN
> Ik weet dat het vaak makkelijker is om een situatie stap voor stap op te lossen
> Wij helpen elkaar

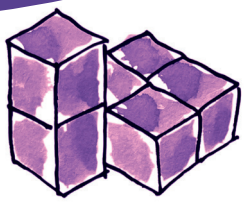

8.11 Blind bouwen

15 MIN

Benodigdheden

> **Bijlage 8.11** Bouwplaten
> Blinddoeken
> Zes blokken voor elk tweetal

Tijdens deze oefening leren kinderen dat communicatie en elkaar helpen belangrijk is als je samenwerkt.

Maak tweetallen en geef elk tweetal een blinddoek, een stapel blokken en een kopie van de bouwplattegronden uit bijlage 8.11. Let op: geef elk tweetal maximaal drie bouwplaten per ronde zodat er na een wissel nog drie bouwplaten over zijn voor het andere kind.

Jullie gaan samen een toren bouwen. Een van jullie is A en een van jullie is B. Kind A moet de toren bouwen met een blinddoek om. Kind B heeft een bouwtekening en geeft aanwijzingen aan kind A door alleen gebruik te maken van woorden. Kind A mag alleen doen wat Kind B letterlijk zegt. De één moet dus heel duidelijk uitleggen en de ander moet heel goed luisteren naar de aanwijzingen.

Bespreek de oefening klassikaal, nadat iemand van het tweetal aan de beurt is geweest. Vraag aan de tweetallen: *Wat deed de ander goed? Welke communicatie was duidelijk en wat was minder duidelijk? Wat ging goed bij het luisteren naar de instructies en wat kon er nog beter?* Vervolgens wissel je bij elk tweetal de rollen om en spreek je de oefening weer na.

Tip

Heb je te weinig blokken en tweetallen?
Laat dan één tweetal de opdracht uitvoeren en een ander tweetal observeren. Draai daarna de rollen om.

Heb je blokken met andere vormen?
Maak dan zelf een bouwtekening of laat de kinderen bouwtekeningen maken die je kunt gebruiken.

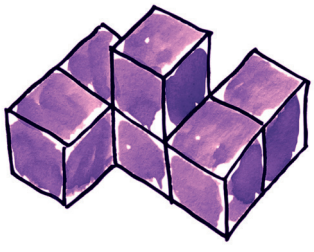

Variatietip

Mocht het bouwen van de torens makkelijk gaan, geef dan als regel mee dat de kinderen maar één blokje per keer mogen verplaatsen.

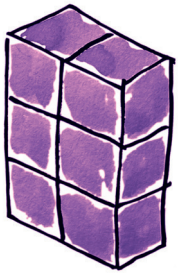

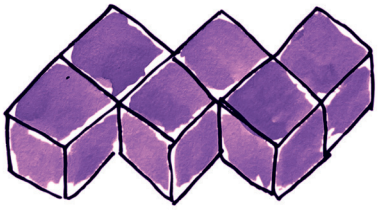

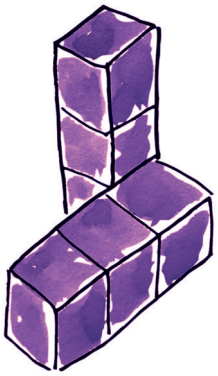

8.12 Olifant tekenen

15 MIN

Benodigdheden

> **Bijlage 8.12** Stappenplan tekenen

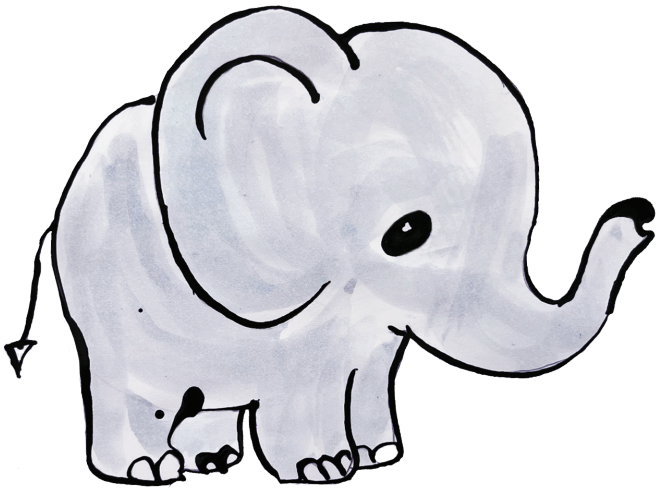

Tijdens deze oefening ervaren kinderen dat je een lastige situatie niet altijd in één keer op kan lossen.

Zorg dat alle kinderen pen en papier voor zich hebben liggen. *Jullie krijgen van mij een tekenopdracht: Teken in twee minuten een olifant. Je mag je pen tijdens het tekenen niet van het papier optillen.* Bespreek de opdracht na: *Hoe ging het tekenen van de olifant? Was het moeilijk om de olifant in één lijn te tekenen?*

Geef de kinderen vervolgens per tweetal het stappenplan voor het tekenen van een olifant uit bijlage 8.12. *Jullie gaan nu nog een keer in twee minuten een olifant tekenen. Nu gebruik je het stappenplan en mag je je pen wel optillen van het papier.* Bespreek de opdracht na: *Hoe ging het tekenen van de olifant nu ? Was het stappenplan nuttig?*

Je merkte dat het lastig was om in één keer iets te tekenen. Iets in stappen tekenen is makkelijker. Dit is hetzelfde als je een situatie wilt oplossen. In één keer een situatie oplossen is soms ook lastig. Het is vaak makkelijker om een situatie stap voor stap op te lossen.

8.13 Themaregel: we helpen elkaar

10 MIN

Benodigdheden

> **Bijlage 8.13** Themaregel

Overal heb je regels nodig om met elkaar om te gaan. Regels helpen ons herinneren aan hoe we het liefste met elkaar omgaan. We bedenken ze en schrijven ze op, zodat iedereen weet welke regels er zijn gemaakt.

In dit thema hebben we ook onderwerpen behandeld waar we een regel over kunnen opstellen. Laten we eens nagaan wat we tijdens dit thema allemaal hebben behandeld. Wat zou op grond daarvan de achtste themaregel kunnen zijn? Er zijn heel wat belangrijke dingen besproken. Het belangrijkst is misschien wel dat je weet dat je elkaar moet helpen.

De achtste themaregel is:

We helpen elkaar

